

Jesidit

Lähi-idän tuntematon kansa

Tapasin huhtikuussa 2014 ihmisiä, joiden olemassaolosta olin ennestään ollut hädin tuskin tietoinen. Suomen Lähi-idän instituutti järjesti Erbilissä, Irakin Kurdistanin pääkaupungissa, tieteellisen konferenssin kaupungin varhaisesta historiasta, ja teimme muutaman kollegan kanssa Erbilistä käsin retken jesidien temppeleihin Lalish-nimisessä paikassa Irakin pohjoisimmassa osassa. Kokemus oli unohtumaton. Vehmässä laaksossa sijaitseva temppeleialue oli kirjavanaan väkeä, nuoria ja vanhoja, naisia ja miehiä tapaamassa toisiaan, syömässä eväitään ja käymässä vaatimattomassa, kartiokupolisessa pyhäkössä, joka on jesidien uskonnon ainoa temppelele ja uskonnollisten juhlien näyttämö. Meidät otettiin hyvin ystävällisesti vastaan, kutsuttiin jopa syömään kuniavanhusten pöytään. Meille esiteltiin temppeleialuetta, kerrottiin siellä neljästi vuodessa vietettävistä suurista juhlista ja vietiin katsomaan kastehuonetta, jossa erityiset kastajamummit odottivat kastettaviksi tuotavia lapsia. Vain kaksi sääntöä piti ottaa huomioon: koko temppeleialueella ei saanut pitää kenkiä jalassa, ja temppelelin ulko-oven kynnykselle ei saanut astua vaan sen yli piti harpata. Tunnelma oli leppoisaa, vähän kuin herättäjäjuhlilla, ja jesidien vieraanvaraisuus jätti jälkeensä miellyttävän olon.

Sitä suurempi oli järkytykseni, kun jesidit ilmestyivät Suomen uutisiin vain muutamaa kuukautta myöhemmin. Elokuussa 2014 jihadistijärjestö Isis tunkeutui Syyriasta Irakin puolelle ja valtasi alueita

Pohjois-Irakissa Mosulin kaupunkia myöten. Isisin vainon kohteeksi joutuivat kaikki ei-sunnimuslimit, mutta erityisen raakaa kohtelua saivat osakseen Sinjarin alueen jesidit, joita Isis sieppasi, murhasi ja raiskasi tuhatmäärin. Kymmeniä tuhansia jesidejä pakeni Isisin vainoa Irakin ja Syyrian kurdialueille.

Jesidien historiassa tapaus ei valitettavasti ole ainutlaatuinen, sillä he ovat joutuneet maanmiestensä, varsinkin turkkilaisten, kurdien ja arabien hylkimäksi ja sortamaksi kautta historian aina Saddam Husseinin ja Isisin terroriin asti. Sorron syynä on ollut – kuinkas muuten – erilaisuus valtaväestöön nähden, ennen muuta islamin näkökulmasta harhainen uskonnollinen traditio ja siihen sitoutuva vahva identiteetti. Jesidejä on mielellään luultu polyteisteiksi ja saatana-palvojiksi, ja suljetun yhteisön rituaalit ovat vauhdittaneet ulkopuolisten mielikuvitusta ylenmäärin. Sitä ruokkivat myös eurooppalaisten matkustajien kertomukset 1800-luvulla; esimerkiksi venäläinen upseeri Aleksandr Jelisejev tulkitsi jesidien juhlien yölliset valonkantokulkuet pahuuden palvonnaksi. Tässä katsauksessa tarkastelen jesidejä kahden heistä äskettäin julkaistun teoksen pohjalta.

EKSKLUSIIVINEN YHTEISÖ

Jesidit ovat etnisesti lähimpänä kurdeja, ja heidän kielensä on kurdin kielen pohjoisen murteen kurmandžin muoto, jota he itse kutsuvat jesidikie-

leksi (*ēzdiki*). Myös jesidien perinteinen asuinalue, Pohjois-Irak, Koillis-Syyria, Itä-Turkki ja Armenia, on päällekkäinen kurdialueen kanssa. Pari vuotta sitten, ennen Isisin hirmutöitä, suunnilleen puolet jesideistä asui Irakissa ja suuria jesidiyhteisöjä oli myös Syyriassa. Turkista jesidit ovat huvenneet lähes olemattomiin jo osmaniaikaisten pogromien ja ensimmäisen maailmansodan aikaisten tragedioiden seurauksena, mutta Armeniassa on edelleen elinvoimainen, virallisesti tunnustettu jesidiyhteisö, joka on Armenian suurin etninen vähemmistö. Muuttoliikkeiden seurauksena jesidejä asuu myös Georgiassa ja Venäjällä sekä Länsi-Euroopassa, varsinkin Saksassa. Arviot koko jesidiväestön määrästä vaihtelevat 400 000 ja 700 000 välillä.

Vahva yhteisöidentiteetti selittää parhaiten sen, että jesidit ovat säilyneet hengissä vuosisatojen läpi. Jesidiyhteisö on täysin eksklusiivinen, siihen ei voi liittyä ulkopuolelta eikä siitä voi erota. Ekskommunikaatio on kuitenkin mahdollinen, jos jesidi päättää mennä naimisiin ei-jesidin kanssa. Lisäksi jesidit jakaantuvat kolmeen endogaamiseen ja hierarkkiseen kastiin: šeikit, jotka ovat yhteisön hengellisiä ja henkisiä johtajia, mirit, jotka ovat alempi uskonnollisten johtajien ryhmä sekä muridit eli maallikot, joihin enemmistö jesideistä kuuluu.

Endogamia ja eksklusiivisuus ovat edelleen tiukasti voimassa ainakin Irakissa, mutta saattavat olla hiukan höltymässä varsinkin Armenian ja Euroopan jesidiyhteisöissä. Siirtolaisuus ja modernin maailman vaatimukset ovat tuoneet muitakin muutoksia jesidien elämään. Luku- ja kirjoitustaito oli perinteisesti sallittu vain tietyn sukulinjan šeikeille, mutta tämä kielto ei enää ole voimassa. Aikoinaan hyvin patriarkaalisen ja konservatiivisen, paimentolaiselinkeinoa harjoittaneen yhteisön miespuolisia jäseniä toimii tänä päivänä kaikissa ammateissa yliopistoja ja europarlamenttia myöten. Naisten asema perinteisillä jesidialueilla on kuitenkin usein yhä varsin traditionaalinen.

OMINTAKEINEN USKONNOLLINEN TRADITIO

Jesidien omaleimainen uskonto on mielenkiintoinen yhdistelmä traditioita, joiden juuria voi jäljittää suufilaisuuteen ja muihin šiialaisiin perinteisiin,

kristinuskoon, juutalaisuuteen, zarathustralaisuuteen, gnostilaisuuteen sekä paikalliskuskontoihin. Jesidit itse pitävät uskontoaan maailman vanhimpana, mutta monet traditioelementit viittaavat sen muotoutumiseen 1000–1300-luvuilla jKr.

Jesidiuskonnon hahmottamista vaikeuttaa kirjoitettujen lähteiden vähäisyys. Jesideillä on rikas suullinen perinne ja rituaalielämä, mutta heidän uskontonsa ”opista” on vaikea kirjoittaa systemaattista esitystä koska opinkappaleet puuttuvat. Lukuisat mytologiset legendat puhuvat samoista asioista eri tavoin eikä rituaaliteksteistäkään hahmotu selkeästi jäsenneltyä teologiaa. Olennaisinta jesidin uskonnollisessa elämässä on osallistuminen rituaaleihin, joita ovat puolivuotiaan poikalapsen tukanleikkaus, lapsikaste, poikalapsen ympärileikkaus kaksikymmentä päivää kasteen jälkeen, uhrilahja suojeluskelissä toimivalle ”tuonpuoleiselle veljelle/sisarelle”, avioliittoon vihkiminen ja hautajaiset. Kaste pitää periaatteessa suorittaa Lalishissa, muut seremoniat voi suorittaa kotipaikalla.

Lalishin temppeli on jesidien uskonnon sydän ja identiteetin kehto. Lalishissa käyminen vähintään kerran elämässään on jokaisen jesidin velvollisuus, joka otetaan yhä vakavasti. Tapasin itsekin Lalishissa Euroopasta vierailulle tulleita yhteisön jäseniä, joista moni puhui sujuvaa saksaa. Pääpyhäkön kupolin alla on jesidien jumalallistuneen perustajahahmon Šeikki Adin sarkofagi, joka on peitetty kirkkaanvärisillä satiinikankailla ja joka kuuluu kiertää kolmesti vastapäivään. Viereisessä huoneessa jokaisella jesidiperheellä on oma saviruukku (tai peltitynnyri), jossa säilytetään juhliissa poltettaviin tuhansiin lamppuihin tarvittavaa öljyä. Muinaisten šeikkien mausoleumit ovat jesidien pyhiinvaelluskohteita, ja niitä on paitsi Lalishissa myös kaikkialla muualla perinteisillä jesidialueilla. Mausoleumit on helppo tunnistaa kartiomaisesta kupolista. Sen huipulla on yleensä pyöreä, aurinkoa symboloiva pallo, josta laskeutuu kartion reunoja pitkin 21 teräväkulmaista sädettä.

Jesidiuskonnon harjoittamiseen kuuluu myös rukous, paasto, pyhiinvaellus sekä lukuisat juhlat ja seremoniat. Neljä tärkeintä juhlaa vietetään Lalishin pyhäkössä: uudenvuodenjuhla huhtikuun ensimmäisenä keskiviikkona, kolmipäiväinen kesäjuhla heinäkuun lopulla, seitsenpäiväinen pyhiinvaellus-

juhla syyskuun lopulla sekä tammikuinen talvijuhla. Kesä- ja talvijuhlaa edeltää neljänkymmenen päivän paasto, johon tosin vain tietyt uskonnolliset ryhmät velvoitetaan. Rukoilemisen tapaa ei ole määrätty, mutta yleinen tapa on rukoilla auringon noustessa, aamupäivällä ja auringon laskiessa, aina aurinkoon päin kääntyneenä. Yksi jesidien yhteisistä rukouksista kuuluu:

Oi Šeikki Šams, suojele meitä onnettomuuksilta ja viholisuuksilta!

Herra, ole suojele kansallesi!

Herra, varjele lapsiamme!

Herra, varjele lammasmaumojamme!

Herra, todistuksenamme on Malak Tawusin nimi!

Rukous ilmentää kiinnostavalla tavalla sitä, miksi jesidejä on pidetty polyteisteina, esiintyhyän sinä kolme eri jumalallista elementtiä: Šams (aurinko), anonyymi Herra, joka viitanee Šeikki Adiin, sekä Malak Tawus, jesidien kuuluisa riikinkukkoenkeli. Kyse ei kuitenkaan ole erillisistä jumaluuksista vaan yhden ainoan jumalan manifestaatioista. Jesidien Jumala (*xwadē*) on varsinainen *deus otiosus* – luoja, joka ei puutu maailman menoon, jolle ei uhrata ja jota ei juuri rukoillakaan. Jumalan funktioita toteuttaa hänen kolme manifestaatiotaan tai avataaraansa: riikinkukkoenkeli Malak-Tawus (*Malak-Tāwūs* tai *Tāwūsī Malak*), Šeikki Adi ja Sulttaani Ezid. Näistä ensin mainittu on mytologinen hahmo, kun taas kahden muun taustalla on historiallinen henkilö.

RIIKINKUKKOENKELI – HYVÄ JA PAHA TOISIINSA KIETOUTUNEENA

Jesidien jumalallisen triadin tärkein jäsen on Malak-Tawus, johon myös saatananpalvontasytyökset liittyvät. Hän on keskeinen hahmo jesidien kummassakin niin kutsutussa pyhässä kirjassa, *Ilmestyksen kirja* (*Kitēb-i Cilwē/Kitēbā jalwa*) ja *Musta kirja* (*Mishefa Resh/Mashafē řaş*). Varhaisimmat tiedot näiden tekstien olemassaolosta ovat 1700-luvun puolivälistä ja 1800-luvun alkupuolelta, mutta tekstit on saatettu kirjoitettuaan muotoon vasta kun eurooppalaiset kiinnostuivat niistä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Niiden sisällön on todettu olevan sopusoinnussa jesideille tärkeämmän suullisen opetuksen kanssa.

Malak-Tawus on kummankin lyhyehkön tekstin keskeinen hahmo.

Ilmestyksen kirjassa Malak-Tawus kertoo itsensä ensimmäisessä persoonassa: hän on kaikkivaltias, ikuinen ja omnipresentti, hyvä seuraajilleen ja ankara vastustajilleen. Hän ilmoittaa, ettei näytä tietä seuraajilleen kirjan avulla vaan hallitsee näkymättömästi, eikä hänen opetustaan ole vaikea oppia. Uskottomien (juutalaisten, kristittyjen ja muslimien) kirjat ovat vääristyneitä ja ristiriitaisia, mutta ne voi hyväksyä sikäli kuin ne noudattavat Malak-Tawusin kirjoittamatonta opetusta.

Mustan kirjan mukaan Jumala loi aluksi helmen, jonka hän laittoi Anfar-kyyhkysen selkään 40 000 vuodeksi. Vasta sitten alkoi varsinainen luomistyö. Ensimmäisenä luomispäivänä Jumala luo Asrael-nimisen enkelin, joka on yhtä kuin Malak-Tawus ja jonka hän asettaa muiden enkelien johtajaksi. Sitten Jumala luo helmestä koko luomakunnan ja lupaa lopuksi luoda Aadamin ja Eevan. Adamista on määrä syntyä Malak-Tawusin kansa eli jesidit; myöhemmin Jumala tuo myös Šeikki Adin asumaan Lalishiin. Sitten Jumala luo maahan istuttamastaan sielusta Aadamin, käskää enkeli Jabrailin (Gabriel) tuoda hänet paratiisiin ja kertoa hänelle, että hän saa syödä kaikkia muita kasveja paitsi vehnää. Sata vuotta myöhemmin Malak-Tawus kysyy Aadamilta, onko tämä syönyt vehnää, ja kieltävän vastauksen saatuaan kehottaa häntä tekemään niin. Aadamin maha paisuu ja Malak-Tawus karkottaa hänet paratiisista. Kyyhkyen helpottaa Aadamin ummetusta, mutta Adam itkee sata vuotta, kunnes Jumala käskää Jabrailia luomaan Eevan Aadamin kylkiluusta. *Mustan kirjan* loppuosassa nimetään muinaisia jesidikuninkaita ja luetellaan kiellettyjä ruokia ja kiellettyjä sanoja, jotka muistuttavat sanaa *Šeitān* (Saatanan). Toisen legendan mukaan jesidit polveutuvat vain Adamista, eivät Eevasta. Vasta kun jesidien kantaisä Shahid bin Jarr on syntynyt, Adam ja Eeva yhtyvät ja Eeva synnyttää kaksoset, joista juutalaiset, kristityt ja muslimit polveutuvat.

Jesidien väitetty saatananpalvonta johtuu nimenomaan riikinkukkoenkeli Malak-Tawusin hahmosta. *Mustan kirjan* kertomuksessa on helppo nähdä yhtymäkohtia paratiisin käärmeeseen (myös käärme on tärkeä symboli jesideille), apokryfisessa

muslimitraditiossa riikinkukko johdattaa Iblisin eli Saatanan paratiisiin ja toisessa versiossa Iblis ja riikinkukko ovat yhden seitsepäisen käärmeen osia. Zarathustralaisessa traditiossa riikinkukko on Angra Mainyun, paholaisen, luomus. Riikinkukko (arab. *tāwūs* < kr. τᾰώς; takana mahdollisesti mesopotamialaisen Tammus-jumalan nimi) on kaksijakoinen mytologinen hahmo: jumalallisen kaunis lintu, jolla on rumat jalat ja kamala ääni, ja jolla voi siksi kuvitella olevan sekä jumalallisia että demonisia ominaisuuksia. Kaiken kaikkiaan ei siis ole mikään ihme, että ulkopuoliset ovat yhdistäneet riikinkukkoenkelin itseensä Saatanaan.

Jesidit kuitenkin kieltäytyvät kutsumasta Malak-Tawusia Saatanaksi (sana on jesideille tabu), eikä heillä ole samanlaista pahan ja hyvän dualismia kuin sunni-islamissa, kristinuskossa ja zarathustralaisuudessa. Heidän mukaansa Jumala on luonut sekä hyvän että pahan. Taustalla häämöttää pikemminkin suufilaisissa mystisissä traditioissa esiintyvä ajatus Saatanasta Jumalaa rakastavana ja itsensä uhraavana enkelinä, joka kieltäytyy tottelemasta Jumalan käskyä kumartaa Aadamia ja saa sen vuoksi rangaistuksen mutta armahdetaan myöhemmin. Suufilainen Mansur al-Ḥallaj (858–922) piti Saatanaa tämän vuoksi parempana monoteistina kuin Jumalaa itseään ja katsoi, että Muhammed ja Saatanat ovat ainoat todelliset monoteistit. Samasta syystä Saatanat esiintyy jesidien traditioissa enkelien johtajana ja Jumalan edustajana maan päällä. Yhden tradition mukaan Saatanat itki rangaistustaan seitsemän tuhatta vuotta ja vuodatti seitsemän ruukullista kyynelitä, jotka sammuttivat jopa helvetin tulen. Tästä hetyneenä Jumala armahti Saatanan, josta lopulta tuli hyvyyden lähde.

MUITA JUMALALLISIA MANIFESTAATIOITA
Malak-Tawusin lisäksi Jumalan manifestaatioiden tärkeimpään kolmikkoon kuuluvat Šeikki Adi ja Sulṭtaani Ezid, kuten yksi versio jesidien uskontunustuksesta muotoilee:

Malak-Tawus on uskoni,

Ezid on uskontoni,

Šeikki Adi on uskontoni olemus.

Šeikki Adi (1075–1162) oli mystikko, askeetti ja ihmeidentekijä, jota voi hyvin kutsua jesidiyhteisön perustajaksi, jos sellaisesta ylipäätään voi puhua. Hän kuului umajjadein kalifisukuun ja oli Bagdadin suufilosofien oppilaana, asettui Lalishiin vuonna 1111 ja eli siellä loppuelämänsä. Šeikki Adi opetti suufilaisittain, että myös pahan täytyy olla olemassa Jumalan sallimuksesta, koska mitään ei voi olla olemassa ilman Jumalan tahtoa. Šeikki Adista alkoi syntyä legendoja, joiden perusteella hänestä tuli jesideille Jumalan inkarnaatio, joka on ”uskon peruspilarien ja mystisen tien herra” ja tuomitsee sielut tuomiopäivänä. Historialliselta Adilta on jäänyt jälkeensä useita suufilaishenkisiä kirjoituksia, sekä teologista proosaa että runoutta, jotka eivät kuitenkaan ole jesideille millään tavalla pyhiä kirjoituksia.

Sulṭtaani Ezid, jonka nimellä jesidit kutsuvat itseään, on kolmikon kolmas ja vaikeammin erottuva jäsen, koska paljon siitä, mitä hänestä sanotaan, pätee myös Šeikki Adiin; itse asiassa koko kolmikon roolit ja funktiot menevät monin paikoin päällekkäin. Ezidin sanotaan olevan ”tie”, jossa ilmenee jesidiuskon syvin olemus. Sulṭtaani Ezid ei ole yhtä selkeästi yhdistettävissä historialliseen henkilöön kuin Šeikki Adi. Nimen onkin katsottu pohjautuvan persian sanaan *īzād* ’jumaluus’. Hahmon taustalla saattaa kuitenkin olla umajjadidynastian toinen kalifi Jazīd ibn Mu’awija (kalifina 680–683). Jazīd tappoi Karbalan taistelussa v. 680 imaami Husain ibn Alin, joka oli myös julistautunut kalifiksi ja josta tuli šiialaisen islamin perustava hahmo. Jazīdin jälkimaine on huono sekä sunni- että šiiaislamissa, mikä on saattanut osaltaan vaikuttaa jesidien huonoon kohteluun. Jesidit itse eivät pidä Ezidiä Jazīdin jumalallistuneena persoonana, mutta historiallisesti vaikuttaa vähintään mahdolliselta, että jesidiyhteisö syntyi, kun Šeikki Adin seuraajat ja Jazīdin perinnön kantajat (tai jotkut heistä) liittyivät suufilais-tyyppiseksi yhteiseksi, joka yhdisteli erilaisia traditioelementtejä enemmän mystis-emotionaaliselta kuin dogmaattiselta pohjalta.

Jesideillä on Jumalan kolmen tärkeimmän manifestaation rinnalla lukuisa joukko vähäisempiä henkiolentoja ja pyhiä miehiä kuten ukkosjumala Mahmad-(Mama)-rašan; tuulen ja säiden hallitsija, ”punainen šeikki” Mus (Mooses); auringon- ja

kuunjumalat Šeikki Šams ja Fahr al-Din (Fahradin), alkuaan Šeikki Adin seuraajan Adi II:n poikia; Pira-Fat, jesidien esiäiti; Hatuna-Farha, lasten ja raskaana olevien naisten suojelija ja niin edelleen. Nämäkään eivät ole itsenäisiä jumaluuksia vaan pikemminkin tiettyihin funktioihin liitetyjä henkilöitä, joiden keskinäistä suhdetta on mahdoton määrittää. Tämä on tyypillistä jesidiuskonnolle, joka tuntuu pakenevan kaikenlaista systemaattista esitystapaa, ja jonka erilaisista traditioaineista koostuvaa kudelmaa on jokseenkin mahdotonta purkaa auki.

UUTTA KIRJALLISUUTTA JESIDEISTÄ

Edellä esitetty kuvaus jesideistä ja heidän uskonnostaan pohjautuu (omat kokemukset pois lukien) kahteen tuoreeseen kirjaan, jotka yhdessä ovat erinomainen tietopankki ja pätevä kuvaus jesideistä ja heidän uskonnostaan. Garnik Asatrian ja Victoria Arakelova ovat armenialaisia, Jerevanin yliopistossa toimivia iranisteja, jotka ovat julkaisseet yhdessä ja erikseen lukuisia jesidejä koskevia tieteellisiä artikkeleita. *The Religion of the Peacock Angel* on ensimmäinen (!) tieteellinen kokonaisuus jesidien uskonnosta ja täyttää tehtävänsä hyvin. Tekijät tuovat esiin sen, miten vaikeaa on luoda kokonaiskuvaa uskonnollisesta systeemistä, joka ei perustu kirjoitettuihin oppeihin ja joka ei muutenkaan pyri systemaattiseen esitykseen. Suullisen tiedon kokonaisuudesta vaikeuttaa jesidiyhteisön hajaantuminen, josta saattaa seurata myös traditioiden eriytyminen, niin vahva asema kuin Lalishin pääpyhäköllä jesidien elämässä onkin. Siellä ei kuitenkaan käydä keskustelemassa teologisista kysymyksistä vaan osallistumassa jesidien identiteettiä määrittäviin rituaaleihin.

Asatrian ja Arakelova tekevät kirjassaan pioneerityötä siteeraamalla runsaan määrän jesidien suullisia tekstejä alkukielellä ja englanninkielisellä käännöksellä varustettuna. Jesidien jumalolennoista ei liene aikaisempaa kokonaisuusesitystä, ja erityisen ansiokasta onkin myös vähäisempien jumal- ja henkilöiden esittely. Pieneen tilaan on saatu mahdumaan huikea määrä materiaalia. Kirjasta saa tieteellisesti vastuullista tietoa jesidejä monella tavoin syrjineen disinformaation vastapainoksi; varsinkin

Malak-Tawusin hahmon mutkikkaan traditiohistorian analyysi osoittaa, miten herkästi yksioikoiset selitykset kompastuvat yleistyksiinsä. Gnostikanimisessä sarjassa ilmestyneeltä kirjalta odottaisi tosin suurempaa gnostilaisuuden asiantuntemusta. Tekijät osoittavat yhteyksiä jesidien uskonnon ja gnostilaisten traditioiden välillä (demiurgia muistuttava luojajumala, käärme- ja helmisymboliikka), mutta eivät analysoi sitä keskustellen gnostilaisuuden tutkijoiden kanssa.

Asatrian ja Arakelova keskittyvät kirjassaan kokonaan jesidien uskonnon sisältöön ja jättävät jesidiyhteisön ja sen rituaalit tarkastelun ulkopuolelle. Siksi onkin erinomaista, että turkkilaisen Mardinin yliopiston taidehistorian professori Birgül Açıkyıldız on laajentanut jesidien arkkitehtuuria käsittelevän Sorbonnen-väitöskirjansa esitykseksi jesidien yhteisöstä, kulttuurista ja uskonnosta. Uskonnon esitys on lyhyempi mutta yhtäpitävä armenialaiskollegojen kirjan kanssa, jota Açıkyıldızin kirja täydentää olennaisesti kuvaamalla jesidien historiaa ja nykytilannetta, yhteisöelämää ja rituaaleja. Suuri osa kirjasta on omistettu Lalishin pyhäkön, mausoleumien ja hautamuistomerkkien tarkalle kuvaukselle; Turkin alueella ei muinoin runsaasta jesidiväestöstä ole juuri muuta jäljelle jäänytkään. Rungas, joskin painojäljeltään suttuinen mustavalkokuvitus auttaa lukijaa merkittävästi.

Jesidit ovat hyvä esimerkki väestöryhmästä, joka on valtaväestön epäluulon ja sorron alla kiinteytynyt omintakeiseksi, perinteistään kiinni pitäväksi yhteisöksi. Ulkopuolisten jesideistä lausumat oletukset ovat tutunkuuloisia verrattuna vaikkapa gnostilaisista tai juutalaisista levitettyihin syytöksiin epäjumalanpalvonnasta, yöllisistä orgioista ynnä muusta moraalittomuudesta. Kaksin-kolminkertaisesti syrjittyinä jesidit lienevät niihin tottuneet, mutta pieni ja hajalle joutunut yhteisö on silti uhanalainen. Isisin kaltaiset terroristit ovat (toivottavasti) ohimenevä ilmiö, vielä suurempi uhka jesidien kaltaiselle vähemmistöyhteisölle on valtaväestön suvaitsemattomuus ja sen poliittis-kulttuuriset seurausilmiöt.

KIRJALLISUUS

AÇIKYILDIZ, BIRGÜL

2010 *The Yezidis: The History of a Community, Culture and Religion*. London: I. B. Tauris.

ASATRIAN, GARNIK S. & ARAKELOVA, VICTORIA

2014 *The Religion of the Peacock Angel: The Yezidis and Their Spirit World*. Gnostica: Texts and Interpretations. Durham: Acumen.

Kuva 1. Lalishin temppele. Kuva: Ger Al Hamud Ser bahger (CC BY-SA 3.0).